

MIRKO BREYER: IZ RIJEČKIH DANA FRANA KURELCA*

U siječnju 1849. godine imenovalo je bansko vijeće Frana Kurelca privremenim učiteljem hrvatskoga jezika u riječkoj gimnaziji. »Dana zadnjega mēseca januara 1849e godine« obratio se Kurelac banskom vijeću u Zagrebu kao »učitelj slovinskoga jezika na latinskih školah Ričkijeh«, zahvalivši na imenovanju i moleći, da mu se imenovanje pismeno potvrdi i udijeli putni trošak. »Znam da naša državica hrvatska bogatuša nije i zato nebi htio odanle da vadim, gdje je dno plitko«. Zato predlaže, da mu predujam malo po malo od plaće ustegnu, a dopisom od 8. veljače potvrđeno mu je njegovo: »naimenovanje privremenoga narodnoga našega jezika učitelja u rečkoj gimnasii.¹

Onkraj nestalnog i neodređenog dotadašnjeg Kurelčevog života ovo je moglo da bude začetak mirnog nastavničkog zvanja, sa običajnim odmjeranim svojim razvitkom i svršetkom. Ali se tome u svako doba protivila tvrdoća značaja i opora muževna nepopustljivost njegova. Daljnji razvitak njegova života potvrđuje to u obilnoj mjeri.

Teško bijaše Kurelcu, kada je stupio na tlo Rijeke, onog po vlastitoj njegovoj riječi »našemu domovnomu miru i narodnoj poči toli kobnog grada«. Osjećaj mu je kazivao, da se nalazi na ispaćenom tlu domovine svoje, a sredina, u kojoj mu je bilo živjeti i djelovati, pokazivala mu tuđe i neprijatno lice, iskrivljeno uplivom zlosretnih političkih prilika i postepenom infiltracijom elemenata, prema narodnoj našoj stvari neprijateljski raspoloženih.

Rijeka je tada bila iza tolikih prethodnih peripetija opet združena sa Hrvatskom. Dana 31. kolovoza 1848. zaposjednu hrvatska vojska pod vodstvom zagrebačkog podžupana Josipa Bunjevca Rijeku. Naročitim proglasom bje zajamčena stanovništvu sigurnost osobe i imetka, municipalna prava potvrđena i istaknuta nesmetana poraba i talijanskog jezika. Počevši od 13. studenoga iste godine vijala se uz gradski barjak riječki hrvatska trobojnica, a potkraj godine bje imenovan ban Jelačić gubernatorom riječkim. Ovo je stanje potrajalo do smrti Jelačićeve, a iza toga do sklopljene nagode između Hrvatske i Ugarske godine 1868.

Od 17. veljače bio je Kurelac i učiteljem hrvatskog jezika na višoj pučkoj školi riječkoj sa plaćom od godišnjih 500 forinti. U isto vrijeme bio je kao suvišan otpušten učitelj magjarskog jezika, jer je njegov predmet bio izlučen iz nastavne osnove. Učiteljskom svom pozivu udovoljio je Kurelac pravim zanosom. Istakao se u takovoj mjeri i toliko se razlikovao od svojih drugova da je idealno njegovo shvatanje dužnosti nastavnika bilo zapaženo i priznavano i kod nehrvatskog dijela riječkog

* Ulomci iz rukopisa moje studije: »Povijest vidovitog Hrvata Frana Kurelca. — Tragom njegova života i rada«.

¹ Vodnik: Iz ostavštine Frana Kurelca. (»Grada« 8., na str. 71.)

stanovništva. O njemu se govorilo kao o učitelju više iz dubokog nagnuća negoli po dužnosti («piuttosto per passione che per dovere»).

Kurelac, rođeni idealista i propagator, prihvatio se usto i rodoljubne zadaće, da bude vjesnikom hrvatske, jugoslavenske i sveslavenske misli, diljem Kvarnera ugroženog od pamtivijeka od tuđinske najezde; da Rijeku učini središtem jedne evolucije u smjeru preporodaja i povratka pod upliv domaće narodne ideje.

Godina 1849. donijela je narodima u austrijskoj carevini — jednima kao kaznu, drugima kao fatalnu nagradu — prve začetke nove reakcije. Pod dojmom uspješne ruske vojničke intervencije, bečki se crno-žuti reakcioneri opet osokoliše. Ožujski oktroiirani ustav, preteča apsolutizma, stvorio je vojnički uređenu jedinstvenu njemačku monarkiju sa središtem u Beču. Strani i beznačajni domaći činovnici i učitelji poplaviše Hrvatsku i u pravom smislu riječi dođoše divlji i istjeraše pitome. Beznačajnost i podlost slaviše svoje slavlje, a uhode i izdajnici nametnuli se kao prava kuga narodnoj inteligenciji.

Fran Kurelac grozničavo je pratio razvitak političkih prilika od časa kad je došao na Rijeku, kroz jedno ono vrijeme, što je prethodilo zlokobnom carskom patentu od 31. prosinca 1851, kojim je ustav uništen. On, »osobenjak, slobodnjak, poštenjak«, koji »nije hajio ni za cara ni vezira, do za svoj narod«, teško je i preteško snosio slom svojih ideala. Jeseni godine 1849. piše »Moji rodoljubni prijatelji u Rieci umědu mučati ali ja neumiem i sve se bojim da me vrag ne odnese«. Kada se najcrnije slutnje prevarenog naroda pretvoriše u gorku istinu, taj se predosjećaj i ispunio.

Kojim je tada duhom disao Fran Kurelac, klasičnim upravo načinom kazuje njegovo vanredno značajno pismo, što ga je 4. rujna 1849. upravo iz Grobnika, uredniku »Slavenskog Juga« prezaslužnom posinku hrvatskoga naroda dru. Bogoslavu Šuleku:²

Dragi gospodine i pravi rodoljube! Ja vam čestitam — ne zato da Vas je kakav pomazanik gospodnjev krstom kakvim nakitio, ili vas gustom kakvom vrećicom zlatnih novčićev posuo (vi se tomu znam i nenadate jer ste im kost u grlu) — nego vam čestitam, vriednosti vašoj, poštenju vašemu, postojnosti i hrabrosti vašoj. Slavenski jug — dokle ih god vi upravljali budete — to su naše novine i bit će vam spomenik — što ste u ovo sramno vrieme napasti vrazjoj odolěli — doklěgod kakvog Hrvata preteče. Meni je svagđa srce bilo za vas — ali sada smo svi sirote; te je sada vas i narod, kad mu slobodu (što je vas) tako branite, za jedno uzimljem. Za Seneku pišu da su mu ljudski krvopije žile otvorili — otvorit će se i vašim novinam, ne za što drugo nego što naša duša u njih bije — neka bude i to redko se krvno dělo s osvetiteljem mine — bilo danas bilo sutra. Preveć redko (oprostite da vam to napominjem) u Frankfurt i Berlin dirate — ako toga se sada sve vrti — zašto cara tako malaju i mažu samo da se tamo svikne! a zašto tako navaljuju za taj octroi nego zato da nas od dosadašnje slobode i pravice odseku i prekine neka bi poslě reći mogao Švaburde: Die Slaven Oesterreichs haben sich durch die freiwilligen Annahme des Octroi ihrer Selbständigkeit begeben und sind ein integrierender Theil des deutschen Reichskörpers geworden! Moj brate žalostnieh danov što nam ih je Jelačić Ban donio. Da sada kakv duh jak i slobodan sukne u poteru za geniom nemačkim pak da s jedne strane vreba kako Švaba vrda, kopa, méte, liže, laže, miti, truje, silii i ubija — a s druge naše mučeništvo, čistu dušu, nevinu radost, pravicu i očekivanje naše (lani) — pak sada — božo moj velike scene!!! Predobiti će nas Švaba — kakođod Inglezi Irdiju, svagđa mudar i lukav predobije, — i još naš slovinski Moskov bitii će mu u pomoć — bog da prostii čoek nesmi na ono ni pomisliti što nas čeka — dva slovinska cara nam jamu kopaju neka slovinstva nije: Wer sich zum Lamme macht den fressen die Wölfe. U našega cara ko se

² Po dosad nepriopćenom izvorniku, koji se u mene nalazi.

Fran Kurelac

neopire taj nedopire. Vidiš kako sada u Magjarskoj buntovnika nejma, to je sve samo Košutovo maslo bilo. sie sind durch alle diese Stürme dem Kaiserhause treu ergeben geblieben — Današnji sviete i ti krasoto naroda nemačkoga!

Šiljem vam govor što sam ga sastavio za djaka moga, nemojte ga prosudjivat, bio sam zle volje kad sam ga sastavljao a morao je u vrijeme biti gotov a vi znate da meni vremena treba ako će od mene malko dobro što da bude, a za djaka početnika nije se mogla stvar na dalje izvesti. Što ću vam reći dalje ne kazujte: Bana sam htio izostaviti da ga i nepominjem no me je Bunjevac primorao te sam uz vietje Bansko i Bana pridao. Da se je rieč slobode štampati mogla to je zasluga g. Matkovića koji je pri Platz-Commandi dobio nalog da on pročita taj moj rukopis, a Eberau von Ebenhorst (kako li se vrağa zove) taj je sve oko njega obhodio te mu rekao: Geben sie Acht, da muss was darunter stecken.

Odpokle je Bunjevac iz Beča natrag strašno je schwarz-gelb — ja sam već od direktora bio opomenut da na octroi zube ne otvaram, no ta direktorska admonicija bila je po svoj prilici Bunjevčevo i Hrvatićevo jedinstvo. Moji rodoljubni prijatelji u Rieci umedu mučati pred Bunjivcem — ali ja neumiem i sve se bojim da me vrag neodnese. — Teška je stvar danas za čoeaka koji za rod mari i srce mu trulo ni lice dvojako nije.

S bogom moj zlatni zatočniče! ako vam dodje u pisarnicu Bernardić pozdravite ga i još druge moje prijatelje kao Bertića, Vežića, Župana Dragutina, Hrzića i ako još za koğa znate da mi je dobar. S Bogom mili naš, vamo hlabro! Fr. Kurelac

Malone pet godina učiteljevao je Kurelac na Rijeci. Bile su to godine predanog rada nastavnickog, prožete očinskim nastojanjem, da »piladi«

svojoj usadi u srca ljubav za nauke, a uz žarku ljubav hrvatskomu rodu i velikoj majci slovinskoj, smisao i privrženost čistom, neiskvarenom jeziku materinjem.

Kada se o početku školske godine sastadoše i kada se o svršetku rastadoše, ozvanjala je krepka i mila besjeda Kurelčeva osobito svečanim načinom školskim dverima. Uživao je i on sâm u bujnoj raskoši svoga slova, upravljenog povjerenom mu mladeži. Još u kasnijim danima samosvjesno im obnovljuje uspomenu na nekadanje đakovanje: »Vi ste mi svēdoci, da sam ja prvi slovinsku knjigu med vas unosio, srdce vam za nju razgrijavao i klicu novoĝa života u dušu vam rasadjivao«.

Iz njegovog »pozdrava«, kojim je oslovio učenike svoje u početku školske godine 1849.—1850. iznosim zaključne riječi: »Dragi moji učenici! vi ste se sišli, i po dugom rastanku evo se hvala boĝu opet vidimo — da ste mi zdravi! da ste mi živi! Ja vam ne nadomēstih ni starice majke ni sēdoga babajka; ali ako mi boĝ bude u pomoć, gledat hoću da vam budem učitelj što uzmognem bolji, prijatelj što mogu vērniји; a vi mi budite, kako ste i bili, dobri učenici, vrli Hrvati i pošte ni mladići«.

U »govoru o nauku«, što ga je on sam sastavio i izgovorio Ivan Fiamin, tada učenik petog razreda, veli: »Iz pupoljka ruža procvati, iz mladine ljudi niću, a nauk je zipka mudrosti«. Zanošeći se ljepotama prirode, što nas okružuju, dodaje: »Ali ako je čověk bez nauka gluhâ srdca prema naravi boĝjoj, nije boljega ni prema rodu ljudskomu«, a onda: »Nauk je iskra, koja dušu saĝge, te je rada u vis da poleti i plamenom da plane; — po njem gledajući sebe, robstvo razbijaš; — bez njega čověk čovēkom, država državom nije; — on je naše mladosti radost, on je naše starosti milost; on je naše krilo, on je naše ufanje; on je pravi mir, red i blagoslov boĝji«.

U tom živom i oduševljenom radu dočeka on godinu 1853. Dana 31. srpnja prigodom svečanog zaključka školske godine, izrekao je učenik sedmog razreda Vēnceslav Urpāni Kurelčev čuveni govor: »O preporodu knjige slovinske na Jugu«.

Bio je to izvadak iz jednog na širokoj bazi zamišljenog »Pregleda knjige slovinske na Jugu«, kojega je sačuvani dio pripočeo dr. Branko Vodnik, a imao je obuhvatiti u suvisloj slici čitavu knjiŝevnost juŝnih Slovjena.³

Krepko i jezgrovito zbori Kurelac u prigodnom svom slovu o knjiŝevnosti u opće. »Gdē ti staneš sunce ogranjuje, gdē te nije sumrak se hvata«. Prosljeđuje prema glasu srca svoga, da izloži kako je knjiga na putu od roda do roda došla pred vrata i Slovinskoga roda, naukom braće Ćirila i Metoda. »Mesto knjige jedne, kao što smo i kolēna jednog, iznikoše knjige troje... Tako stigismo, razkrojeni u troje, do ovoga vēka«.

Prošavši stoljećima sustaje kod Gaja, crtajući goleme mu zapreke, proizaše iz opće ravnodušnosti i mlohavosti, koje napokon mladi naraštaj — novo pokoljenje — slavodobitno nadvlada. »Sada nam se gore pozlatiše te u zoru i mladjahno sunce glasovi se čuju stariēh otac, Slovinskiēh otac. Njihovi dusi, od tolikieĝ vēkov usnuli i samotni, sada uskrsoše, oživiše i med nas stupiše«.

³ Vodnik dr. B. Iz ostavštine Frana Kurelca (»Građa za povijest hrvatske knjiŝevnosti« 8.)

Od rukopisa Ostromirova, preko glagolskih i ćirilskih pravadnih spomenika književnosti naše — legenda, zakona i ljetopisa, vodi nas prema začecima starog pjesništva: »A vi pjesnici stari: D u b r o v č a n i! H v a r a n i! S p l i t j a n i! Z a d r a n i! — vas da nepominjem? ta vi ste uz ovo crno sunce naših vremena jedina raskoš, jedino ogrijanje naše«.

Prošavši redove starih pisaca naših oslovljuje u iskrenom poletu učenike svoje: »Vi ste sinci nauka — vam je duboku vodu mjeriti, visoko se penjati. Vi ste sinci domovine — treba da se duhom zaronite u događaje i u ljude naše, da vam ništa tuđe nebude šta se naroda i domovine tiče. »Turpe est in patria esse peregrinum«. Ako tako uzradite onda onoga zmaja predobismo za koga vam rekoh t. j. duha tuđinstva u knjizi Slovin-skoj, s koga narodnost vene i sahnje«.

Još mu je na kraju zanositi se za najobilnijim mirisom »domaćih travica«, našega cvjetja, narodnim pjesmama, poslovicama i pripovijestima, »u kojima je sva radost i žalost, sva slava i junaštvo naroda, sva mudrost njegova, sva ljubka čuvenost i jasna bahorija naše prastarine«. — »Znate i to da je naša narodnica vila sve druge Jeropkinje vile nadpjevata i nadmudrila, i da su joj usta čista i medena«. Slaveći Vuka Stefanovića Karadžića uskrisitelja narodnog tog blaga, završuje pobudom: »To dragocjeno blago narodnoga jezika komu je izručeno nego vam?« Na mladje svijet ostaje. Pridruži se dragoj domovini tvojoj: U njoj najdublji je koren sile tvoje«.

Bio je to labuđi pjev buntovnog našeg nastavnika, koji se je drznuo, da u praskozorje germanizatornog školskog sustava dade oduška rodoljubivoj svojoj ispovjesti. Malo prije (20. siječnja 1853.) izišla je naredba, da se riječka hrvatska gimnazija mora postepeno pretvoriti u njemačko-talijansku gimnaziju.

Pretpostavljeni, Kurelcu sklioni ravnatelj Gašpar Kombol, vrijedan i valjan čovjek, zaklinje ga, da odustane od naumljenog štampanja, a i drugovi i prijatelji naslućuju opasnost po njega u bujnom oncm sastavku. Kurelac ne popušta i daje svoju apologiju u štampu kod tiskare Austrijskog Lloyda u Trstu. Odmah iza toga bude velik dio naklade na Rijeci zaplijenjen i uništen. — Slijedilo je, što je u ono vrijeme i u onim prilikama slijediti moralo.

Već 4. kolovoza 1853. upravio je »Komitatsvorstand« barun Kellersperg ministarstvu u Beču svoj referat. Tu se ističe prije svega na Rijeci postojeći politički antagonizam, a kao glavnu kulu hrvatske stranke označuje riječku hrvatsku gimnaziju. Nadalje se tuži, da carskoj odredbi od 20. siječnja 1853., u pogledu postepenog uvođenja njemačkog i talijanskog jezika u školsku osnovu, nije nikako udovoljeno, niti ima izgleda, da se to namjerava učiniti. Napose da je prigodom zaključene školske godine i dijeljenja nagrada dne 31. srpnja bio osobito istaknutim načinom naglašen hrvatski smjer gimnazije. Govor, što ga je izrekao jedan učenik sedmog razreda, pun je duboke mržnje protiv svega tuđeга (»den tiefsten Hass gegen alles Fremde«), sa porukom mladeži, da ustraje u borbi, usprkos svim teškoćama i prvim neuspjesima. »Takav govor bio bi svagdje opasan i nevaljan, ovdje pako na Rijeci dokazuje nepopravljivost i očiti otpor spram odredaba državne vlasti«. Na kraju preporuča nužnu promjenu u ravnateljstvu gimnazije uz dodatak da od već namještenih profesora nijedan pri tome ne može doći u obzir.⁴

⁴ Bundesministerium für Unterricht Wien. Archiv, 568. M. U.

U ovom se spisu ime Kurelčevo još ne spominje. Tek u pismenoj obrani ravnatelja Kombola od 2. listopada, gdje ovaj u svojoj zabrinutosti moli za blago i obzirno prosuđivanje stvari, spominje se kao isprika, da je namjesni učitelj Kurelac po njem sastavljeni govor pravodobno predložio bio upravitelju riječkog redarstva, a ovaj ga odobrio.

Sam Kurelac ostavio je u dodatku svoje knjige »Fluminensia« (1862.) opširan prikaz svih peripetija one afere, koja je urodila njegovim otpustom i umirovljenjem ravnatelja Kombola. — Nastojao je Kurelac, da Kellersperga uvjeri o bezazlenosti svog sastavka, ali to bijaše uzaludan trud, jer mu ovaj oštro odvrati: »Ihre Rede ist von d r e i e n Ministerien als verwerflich bezeichnet worden«. Ne uplaši našega bundžiju ni negodovanje triju ministarstva, te on uze i opet da brani pred riječkim gromovnikom tobožnju »exclusiv kroatische Tendenz« po njem sastavljena govora. »Das Kroatische ist die natürliche Sprache des Unterrichtes, da alle anliegenden Provinzen, Istrien, die Quarnerischen Inseln, Krain, die Militärgrenze und Kroatien selbst von fast nur slavischen Elementen bewohnt werden, und aus alen diesen Gegenden Jünglinge hierorts sich einfinden, und selbe die Zahl der geborenen Fiumaner, die aber ebenfalls des Kroatischen kundig sind, weit überflügeln. Demzufolge konnte es mir nie in den Sinn kommen, dass eine Rede verfasst in der Sprache meines speziellen Berufes, von jedermann verstanden, und vorgetragen in einer überwiegend kroatischen Stadt und im kroatischen Lande selbst irgendwo Missfallen erregen sollte«.

U listopadu 1853. podastrla je i »K. k. Landes Schulbehörde« u Zagrebu (potpisao u odsutnosti bana podban Lentulaj) »An das hohe k. k. Cultus-und Unterrichts-Ministerium« u Beču svoj izvještaj. Na osnovi priloženog štampanog primjerka inkriminiranog sastavka utvrđuje se, da tu ima raznih po ostale narode uvredljivih mjesta i da je napose pogledom na prilike na Rijeci nepromišljeno sastavljen. »Pisac istoga — veli se dalje — jest privremeni gimnazijski učitelj Fran Kurelac, koji je opetovano već i prije, zbog raznih pedagoških pogrješaka ozbiljno opomenut bio i koji je od studenoga 1852. godine, po nalogu ministarstva, podvrgnut bio strogom nadzoru pretpostavljenog mu ravnateljstva«.

I na tom temelju izbaciše nemirnu crnu ovcu iz pitomijeg stada krotkijih drugova. U kolikoj je pako mjeri Kurelac već i otprije bio posmatran kao sumnjiv elemenat, potvrđuje nam pored onoga što je gore rečeno i činjenica, da je bio pod političkom paskom vlastitog svog liječnika, koji je vršio zadatak špijuna, ulagivajući mu se, da će ga liječiti besplatno »iz osobitog poštovanja prema njegovoj učenosti i patriotizmu«⁵.

Janez Trdina u svojoj knjizi »Bahovi husarji in Iliri« (Ljubljana 1903), u kojoj iznosi uspomene o profesorskoj svojoj službi u Hrvatskoj (1853—1867) veli o Kurelcu: »Tožbe, ki so došle v Zagreb jedno samo leto o Kurelcu, učitelju na Reki, bile su tako brojne, da so sestavljale štiri prsta debel sklad«. — Bude Budisavljević u svojim »Uspomenama« opet nam priča, kako je riječko redarstvo budnim okom pratilo svaki Kurelčev korak, a on se podrugljivo hvalio tom tjelesnom stražom.

Dekretom ravnateljstva gimnazije od 24. siječnja 1854. javlja mu se: »u slēdstvu po vami složenog, i po jednom učeniku prigodom svēčanog

⁵ Andrić dr. Nikola, »Pod apsolutizmom«, Zagreb 1906., na str. 14.

FLUMINENSIA

ili

KOJEČEGA

NA RĚCI

izgovorená, spěvaná, prevedená i nasnovaná

po

Franu Kurelcu

starinom Ogulincu a rodom iz Brvna u Krbavi.

TROŠKOM BISKUPA DJAKOVAČKOGA.

U ZAGREBU.

SLOVI ANTUNA JAKIĆA.

1862.

39. strana
Kurelčevih
»Fluminensia«

(Iz »Tri kusa govorov negotovih er prekipělih i radi težkote vremena tad sužnjevita dokončati se ne mogših«.)

Naslovna strana

— 39 —

mača naučila? Tudja nas je učenost daleko pretekla, te i najučeniji toga svojim jezikom izreći ne umě, čto on umě tudjim. Trgovci smo, brodari smo: ali nit uměmo Slovinski trgovat ni brodovat; vojnici i junaci glasoviti, odkako je světa i věka: ali lě svoga junačtva Slovinski komu dokazat ne uměmo. Tudji stotnik u našoj vojsci ni imen svojieh junakov bez sramote prozvati ne može. a domaći tako, kao da se u tudjega ugledao. Nisu li nam se gradovi sasvim odtudjili? Ako se ne sukobiš s kakvom jajčaricom ili mlěčaricom, jedva znaš da Slovinskim gradom prohodiš, koga su nam stari otcı sazidali. Narod smo još s našieh težakov i težakinj; s naše gospode i gradjanov žalibože nismo. Ne radja li se svaki dan sve to veći odpor u otieh gradovih? — Proti čemu? — Proti onomu, čim su drugi narodi, koji su bolji od nas, najponosniji: proti jeziku, proti običaju svomu: narodi, kojim niti jezik tako je lěp, niti običaj tako uljudan i bogomil kako naš.

A tko podupire taj odpor? Podupiru ga tudji književnici, koji bi indě gladovali a kod nas perom šarajuć i tudjinkujuć steku glas ili barem jesti; podupiru ga kděkoji plemići koji misle da Francuzki, kděkoji duhovnici koji misle da Latinski, vojnici koji misle da Němačkĭ, i trgovci morski koji misle da Talijanski govori ti treba; onieh i ne sponinjuć koji mniju, da razgovor bez trojice jezikov ujedno stepenih niti ugodan niti slastan biti može; podupiru ga tudji kupci, prometnici i rukotvorci, koji, dok biahu prihodnici, veliki biahu poniznici, a odkle su nĭ usělice, velike su oholice; podupiru ga jata tudjieh oblastnikov, s neznanja jezika na njega

razdjeljenja školskih nadarjah dne 31a Srpnja m. g. proricanog sumnjivog govora »o preporodu knjige Slovinske na jugu« koncem prvog ovog školskog poljta odpušcate se iz dalnje učiteljske vaše službe na ovoj gimnaziji«. On sam o tom veli: »Nu godine 1853-e jako se smrklo i nastalo doba gluho, te se ovi moji govori Nemačkomu uhu nikako čuti ne dadoše. Svrгло me dakle i oborilo s učiteljske stolice, da polnoć miruje»⁶.

Ostavši bez stalna dohotka, valjalo mu se smiriti, pobrinuti se za svakidašnji kruh i kao privatni učitelj, podukom hrvatskog i francuskog jezika najnužnije namaknuti. Potrebe Kurelčeve ne bijahu velike. Od djetinjstva upućena na spartansku jednostavnost pratilo ga je za čitava njegova vijeka neimaštvo i skučenost. Podnosio je on sve to, kao nešto prirodno mu, a tek rijetko kada razotkrivao je teškoće i brige mukotrpnog svog života.

*

Više od deset godina proboravio je Kurelac na Rijeci. Tamo se u to vrijeme rodila i razvijala tako zvana »riječka škola«, kojoj je on bio duševni vođa i do strastvenosti neumoran radnik i širitelj; od prvog bojovnog mu istupa godine 1852. i dalje kroz sve peripetije te srcu prirasle mu, gorljivo branjene nauke. To je bila dugogodišnja njegova borba za napredak i čistoću narodnog jezika, za koji reče: »Mi hoćemo, da nam milo zvonce našega jezika svudaj pozvonkuje, onoga jezika, koğa su kod nas i ptičice izučile, a naviklo mu drvlje i kamenje, te je njime zadahnula sva milina zemlje božje od Balkanske gore čak do sinjega mora«.

*

Riječki dani Frana Kurelca pripadaju već dalekoj prošlosti. Sâma Rijeka prošla je u tuđe ruke, a hrvatstvo one naše grude na moru silom je potisnuto, poniženo i zanemareno; uspomene naše zapostavljene i prešućene. Neka ovdje izneseno osvježi uspomenu a neke epizode iz novije naše kulturne povijesti, povezane sa dajbudî ne zauvijek nesuđenom nam Rijekom.

Résumé. Aus den Rijekaer Tagen des Fran Kurelac. Im Jahre 1849. ward Kurelac (1811.—1847.) ein verdienstvoller Förderer der südslavischen Wiedergeburt, Lehrer der kroatischen Sprache am kroatischen Gymnasium in Rijeka (Fiume). Es konnte dies einen Ruhepunkt im Leben des merkwürdigen und ruhelosen Mannes bedeuten. Von glühender kroatischer Heimatsliebe beseelt, gleichzeitig ein früher Anhänger des jugoslavischen und allslavischen Gedankens, widmete er sich jedoch in starkem Masse, der Verbreitung seines nationalen Bekenntnisses unter den ihm verehrenden Schülern und der übrigen Bevölkerung, in der slavenfeindlichen Einflüssen stets ausgesetzten Hafencstadt an der kroatischen adriatischen Meeresküste. Der Autor schildert in dem hier veröffentlichten Ausschnitte, aus seinem für den Druck vorbereiteten Buche über Leben und Wirken dieses eigenartigen Mannes, begeisternten und tüchtigen Lehrers und eifrigen Förderers der Entwicklung und des Ausbaues der kroatisch-serbischen Sprache, die leidvolle Zeitspanne eines Dezeniums seines Lebens, während Rijeka's erneuter politischer Zugehörigkeit zum kroatischen Mutterlande, und bringt aus bisher unbekanntem Briefen und Archivalien, wertvolles Material zur neueren südslavischen Kulturgeschichte.

⁶ Kurelac Fr., Fluminensia, ili koječega na Rēci izgovorenâ, spēvanâ i nasnovanâ, Zagreb, 1862., na str. IV.